

УДК 304:316.4(477)

DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.003>| Пирожков С. І., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7539-0248>.

Президія НАН України, Київ

Національна стійкість України: стратегія забезпечення

У статті зроблено спробу в сучасних геополітичних умовах обґрунтувати концепцію національної стійкості (резильєнтності) як стійкості цивілізаційної суб'єктності країни, визначити її стратегію забезпечення збалансованості розвитку та успішної протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, зокрема гібридним. Розглянуто питання взаємодії національної резильєнтності й національної безпеки держави, поставлено проблему інституційного забезпечення стратегії національної резильєнтності.

Ключові слова: національна стійкість, національна безпека, резильєнтність, збалансований розвиток, загрози

UDC 304:316.4(477)

DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.003>| Pyrozhkov, S. I., ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7539-0248>.

Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

National Resilience of Ukraine: Strategy Implementation

The research seeks to justify the concept of national resilience as the resilience of the civilizational subject of a country in modern geopolitical conditions. The report also aims to define the country's strategy for ensuring the balance of development on the one hand and successful counteraction to external and internal threats, including hybrid ones on the other. The question of the interaction of national resilience and national security of a state is investigated, and the problem of institutional maintenance of the strategy of national resilience is set.

Keywords: national resilience, national security, resilience, sustainable development, threats.

Актуальність теми дослідження

Масштабна агресія Росії проти України, спочатку в її прихованих гібридних формах, розпочалася 30 років тому після проголошення нашою державою незалежності. Воєнна фаза цієї агресії розпочалася у 2014 р. з окупації Автономної Республіки Крим та окремих територій Донецької та Луганської областей. При цьому Мінські домовленості вже були використані як метод ведення війни.

Це мало своїм наслідком визнання органами державної влади Росії окремих територій України, іменованих як «ДНР» та «ЛНР», самостійними суб'єктами і фактично означало анексію цих районів Донецької та Луганської областей України.

Таке визнання стало запереченням основоположних норм міжнародного права й відвер-

тою неповагою до суб'єктності України, призвело до руйнації архітектури міжнародної безпеки в Європі та у світі в цілому, яка склалася за попередні десятиліття.

Недивно, що наступною фазою стала повномасштабна війна під виглядом проведення так званої «спеціальної військової операції» проти суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності нашої держави, в результаті якої виникла гуманітарна катастрофа на Донбасі, що поширюється на всю територію України.

Починаючи з 24 лютого 2022 р., Україна протистоїть масштабній військовій агресії РФ, відстоюючи свою територіальну цілісність й цивілізаційну суб'єктність. У ході цього протистояння український народ демонструє дивовижну національну єдність і стійкість.

© Пирожков С. І., 2022.

Це обумовлює потребу в науковому пошуку нових шляхів, нових відповідей на виклики та випередження загроз в умовах зовнішньої агресії та внутрішньої нестабільності, зокрема шляхом звернення до осмислення поняття національної стійкості.

Трансформація концептуальних підходів до забезпечення національної безпеки під впливом нових асиметричних загроз як гібридного світового порядку, так і окремих країн-агресорів, актуалізувала феномен національної стійкості, на Заході для цього використовують термін резильєнтність — від англ. *resilience* — що перекладається як життєстійкість, спроможність відновлюватись.

Під цим терміном узагальнено розуміють здатність держави у взаємодії з суспільством зберігати стійкість до зовнішніх та внутрішніх агресивних впливів, оперативно реагувати на асиметричні загрози шляхом впровадження змін та адаптації без шкоди для основних цінностей та інституцій суспільства, безперервно функціонувати під час криз, а також відновлюватися після руйнівних наслідків агресивних дій будь-якої природи (самовідновлення) [1].

На відміну від національної безпеки, яка більше концентрується на військовій складовій, національна стійкість є більш ширшим поняттям і охоплює протидію загрозам в усіх сферах — політичній, економічній, військово-політичній, інформаційній, гуманітарній, екологічній.

Тому головний акцент національної стійкості не так на реагуванні на гібридні виклики та деструктивні впливи, як на застосуванні стратегій випередження їх появи, формування у державі та суспільстві стійкого імунітету до них за допомогою створення несприятливого середовища для реалізації гібридних загроз і викликів.

Зрозуміло, що будь-яка країна буде мати повноцінну незалежність лише за умови національної стійкості, яку демонструють як держава, так і громадянське суспільство. При цьому слід говорити не про абстрактну стійкість громадянського суспільства й держави, а про конкретну стійкість її цивілізаційної суб'єктності.

З іншого боку, слід говорити про стійкість не як важливу стихійну здатність, а про стійкість як стратегію, причому стратегію як держави, так і громадянського суспільства — стратегію розвитку країни. Така стратегія стійкості цивілізаційної суб'єктності є стратегією національної стійкості країни, яка існує заради її незалежності та розвитку.

Національна стійкість країни як стратегія означає гідну відповідь на виклики і випередження загроз, їх нейтралізацію. По суті, справжня національна стійкість в сучасному світі є стратегією недопущення переростання викликів у загрози, а загроз — у кризи. Проте це є певним ідеалом. Рано чи пізно кризові явища можуть виникнути в будь-якій країні. Тому національна стійкість повинна означати ще й здатність ефективно відновлюватися після криз.

Виклад основного матеріалу

Національна стійкість у різні періоди нової та новітньої історії України

Сьогодні національні інтереси Росії перетинаються з національними інтересами України надзвичайно щільно. Тому лідер Росії знову і знову продукує ідеологію єдиного імперського цивілізаційного простору, в який повинні увійти колишні республіки СРСР і, передусім, Україна. І це в черговий раз підтвердила його публікація на сайті Кремля 12 липня 2021 р., яка, по суті, є ідеологічною директивою для виконання органами державної влади РФ. Путін робить прикметний для нас висновок, що існують не три «братніх народи», як колись постулювала радянська ідеологія, а один «триєдиний народ» — «велика російська нація», яка просто має регіональні відмінності.

Тут відповідь Путіну досить проста: в сучасному світі кожна країна має право на цивілізаційну суб'єктність. І Україна не може бути винятком. Більше того, всією своєю історією вона

довела, що її народ має стійку волю до суб'єктності. При цьому Україна не прагне бути анти-Росією, але вона не буде й про-Росією чи прото-Росією, вона буде собою, виявляючи для цього усю свою національну стійкість.

При цьому надзвичайно важливо усвідомлювати, що українські громадяни по цей бік лінії розмежування, які можуть схвально реагувати на тезу про єдність росіян та українців і вважають мову Гоголя та Пушкіна рідною, у переважній більшості мають Києво-руську ідентичність, а не московсько-російську і є прихильниками цивілізаційної суб'єктності України.

Тут важливо наголосити, що Києво-руська ідентичність принципово відрізняється від московсько-російської орієнтованістю не на імперську велич, а на цінності свободи, гідності та персональної самореалізації.

Усвідомленням власних світоглядних цінностей даної ідентичності можна реально консолідувати мільйони людей у Центрі, на Сході й на Півдні України, сформувати в них стійкість проти включення в імперську ідентичність. І це нам сьогодні наочно демонструють мешканці Маріуполя, Харкова, Чернігова, Бучі, Ірпеня та інших славетних міст, які в умовах гуманітарної катастрофи відстоюють незалежність України.

Треба зазначити, що Києво-руська ідентичність, як глибинна духовна потенція, складає архетиповий стрижень української ідентичності, вона ніколи не виявляла себе малоросійською в найгіршому, «холопському» й меншовартісному розумінні. При цьому дана ідентичність уособлює світоглядні цінності, які є близькими українцям і Центру, і Сходу, і Заходу України, глибинно резонуючи також із цінностями Західного світу [2]. Тому вона може змістовно об'єднати всю політичну українську націю заради розвитку й розкриття ще незадіяного потенціалу консолідованої національної стійкості.

У світлі нашої історії національна стійкість побутує у найрізноманітніших вимірах, формах і форматах, які відображали імперські, тоталітарні та посттоталітарні соціокультурні передумови й політичні обставини.

У широкому розумінні осмислення постімперської, тоталітарної та посттоталітарної епох в історії України де-факто триває й до сьогодні. Адже змагання українства за посттоталітарний транзит і успіх власного національно-державного проекту якнайтісніше пов'язані з подоланням імперської та тоталітарної спадщини, на основі якої нині розгортається неоімперська експансія путінської Росії і, передусім, масштабна війна проти України.

З такої перспективи проблема національної стійкості проходить наскрізним рефреном через усі періоди й епохи нової та новітньої історії

України. При цьому сутнісні риси змагань за національну стійкість репрезентують:

- етнокультурна, згодом суспільно-політична сепарація українства на теренах імперій Габсбургів і Романових, яка поступово вела піддавстрійських і підросійських українців до самоусвідомлення універсальних і солідарних інтересів супроти асимілюючих впливів та інокультурного гноблення наприкінці XIX — початку XX ст.;
- драматична боротьба за збереження національної стійкості в умовах революційного хронотопу 1917–1921 рр. — динамічних коливань державно-політичних проєктів від ліво-соціалістичного (УЦР) до монархічно-консервативного (Українська Держава П. Скоропадського), котрі виплекали високі ідеали державності та соборності для прийдешніх поколінь;
- національна стійкість, яка заховувалася і часто-густо зберігалася в родинному колі чи персональних життєвих історіях в умовах страшних соціокультурних катастроф 1920–1930-х рр., інспірованих сталінським режимом, котра спричинила масове знищення українського населення;
- персональні та групові стратегії й адаптивні практики українців в умовах банального виживання на «кривавих землях» за часів Другої світової війни, проте водночас національна стійкість репрезентувала як приклади незвичайної воєнної та повсякденної героїки, так і жахливої трагедії (голокост, геноцид);
- подолання радянської інерції, котра тотально насаджувала стійкість квазі-спільноти — так званого «радянського народу», та втримання й підвищення потенціалу національної стійкості в добу посттоталітарного транзиту, що є одним із провідних смислів сучасної історії України.

Основні зміни морально-психологічного стану в українському суспільстві

З огляду на тенденції, що фіксуються сучасними соціологічними опитуваннями, є підстави говорити про загальну тенденцію поступових позитивних змін морально-психологічної атмосфери в українському суспільстві. Так, згідно з даними моніторингових досліджень Інституту соціології НАН України, достатність соціальних благ за останні 25 років не просто суттєво, а принципово змінилася.

Переважає більшість людей була в ситуації обмежених можливостей задоволення потреб у більшості сфер життєдіяльності, а сьогодні ми перетнули умовну межу між масовою депривацією минулого і зростаючою доступністю соціальних благ сьогодення, що сприяло формуванню політичної нації патріотів України.

Ця тенденція спостерігається вже майже 20 років, і стала особливо помітною останніми

роками, попри всі труднощі розвитку суспільства в умовах російсько-української війни та втрати значної частини промислового потенціалу, суттєво зросли адаптивні ресурси саме в останнє п'ятиріччя, що створює більш сприятливі умови, ніж у минулому, для формування стало-го феномену національної стійкості як здатності відповідати сучасним викликам та загрозам.

Останніми роками в Україні накопичується критична маса людей, які вже у передвоєнний період ставали економічно незалежними від держави та інших джерел фінансування і впливу. Саме вони вже сьогодні починають принципово змінювати ситуацію як на фронті, так і в мирному житті.

Але слід визнати, що сьогоднішні показники адаптованості населення до наявної соціальної ситуації все ще не можуть розглядатися як такі, що забезпечують необхідні суб'єктивні засади національної стійкості для невідворотного просування України у проголошених напрямках політичних та соціально-економічних змін на шляху до євроінтеграції.

Реалізація ефективної стратегії національної стійкості України потребує осмислення зовнішніх і внутрішніх викликів і загроз. Враховуючи складну геополітичну ситуацію, в якій опинилася Україна, передусім слід зосередитися на перших.

Для моніторингу зовнішніх викликів та загроз передусім слід виділити країни (союзи країн), національні інтереси яких перетинаються з національними інтересами України — реалізуються в одному напрямі чи суперечать їм. Для кожної країни слід виділити свої «червоні лінії», при наближенні до яких ми будемо розробляти нову стратегію національної стійкості, в наш час в умовах здійснення масштабної військової агресії режимом Путіна.

Для цього поруч із наявним станом відносин України з тією чи тією державою у нас повинен бути образ бажаних (ідеальних) відносин з нею. Коли відхилення від бажаних відносин буде наближатися до червоної лінії («задовільно»), за якою починається «незадовільно», ми повинні перейти від аналітичного до реалізації практичного етапу стратегії національної стійкості. Його результати будуть проаналізовані та відкориговані на заключному етапі вироблення стратегії.

Це означає, що для кожного ключового геополітичного гравця слід створити прогностичну модель. Проте така модель не повинна відображати занадто далеке майбутнє. Ефективними є часовий проміжок від року до п'яти — в за-

лежності від динаміки розвитку країни й інтенсивності подій у ній та навколо неї. Слід виділити принаймні таких геополітичних гравців як США, Велика Британія, Європейський Союз, Туреччина, Китай, Росія. Наші національні інтереси найбільшою мірою перетинаються з інтересами цих країн і союзів країн.

Головне сьогодні — забезпечення сприятливих політико-правових і соціально-економічних умов для подальшого нарощування адаптивних ресурсів населення як важливої складової національної стійкості.

Двома ключовими напрямками забезпечення таких умов є внутрішня згуртованість суспільства, а також його зовнішньополітичні пріоритети.

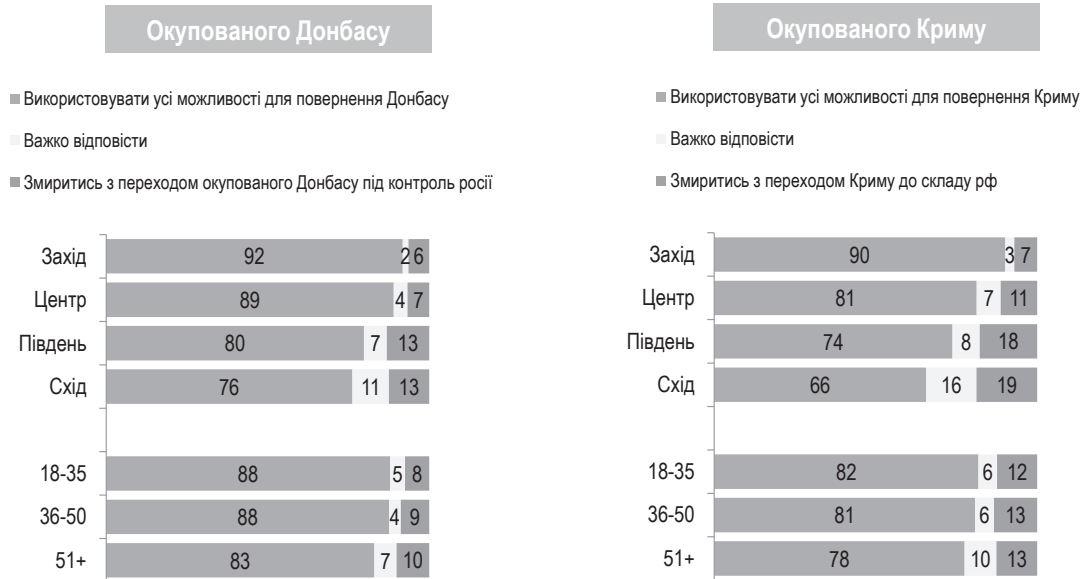
За першим напрямом принциповим є домінування громадянської ідентичності та територіальної єдності. Про це свідчить те, що в українському суспільстві у випадку надзвичайних кризових явищ і викликів чинник матеріальної диференціації нівелюється, суттєво розширюючи соціальну базу громадянської ідентичності, що сприяє зростанню потенціалу національної стійкості в суспільстві. Крім цього, останніми роками простежується тенденція нівелювання мовних та регіональних відмінностей у процесі громадянської ідентифікації українців.

Позитивним чинником для національної стійкості українців є наявність територіальної згуртованості. У суспільстві є чітке усвідомлення ризиків автономізації регіонів та так званої «федералізації», ідеї яких послідовно нав'язуються зовнішніми суб'єктами у громадську думку України. Незважаючи на важкий тягар російсько-української війни, переважна більшість громадян прагне повернення втрачених у 2014 р. українських територій на умовах збереження унітарного устрою з елементами децентралізації.

Щодо зовнішньополітичних орієнтацій, то наведений у доповіді аналіз дозволяє зробити висновок про в цілому сприятливі умови євроінтеграційних процесів, якщо ми розглядаємо геополітичні орієнтації українського суспільства загалом. Про це свідчить як геополітична відкритість щодо Європейського Союзу серед абсолютної більшості населення України, так і стійка позитивна динаміка змін відповідних орієнтацій населення в різних регіонах країни.

У той же час існує принаймні одна суттєва проблема суспільного характеру, що може створювати перешкоди на шляху до євроінтеграції. Вона обумовлена станом суспільних настроїв на Півдні та Сході України (рис. 1).

Як, на Вашу думку, Україна повинна діяти у питанні ...

група РЕЙТИНГ | Четверте загальнонаціональне опитування українців в умовах війни | 12–13 березня 2022

Рис. 1. Територіальна згуртованість українців (%)
 Джерело: <https://ratinggroup.ua>

Враховуючи значну розповсюдженість скепсису щодо співпраці з Європейським Союзом у вказаних регіонах, а також діяльність політичних сил, які такий скепсис підтримують, зміни геополітичних орієнтацій серед відповідної частини населення можуть відбуватися до-

силь тривалий період або взагалі залишатися у теперішньому стані. З погляду національної стійкості, ця ситуація свідчить про позитивну трансформативну фазу в її геополітичному вимірі серед абсолютної більшості населення України.

Протидія гібридним загрозам національній стійкості

Конструктивна національна стійкість — це стійкість, яка є консолідованою, інноваційною, гнучкою й відкритою, що з необхідністю підсилює й гуманізує цивілізаційну суб'єктність країни. Водночас ця стійкість є не лише відповіддю на виклики і нейтралізацією загроз, а й протидією маніпулятивним впливам. Такі впливи зазвичай є гібридними — вони виступають у комплексі та мають прихований характер.

За оцінками дослідників, гібридні загрози поділяються на: політичні (геополітичні, зовнішньо- та внутрішньо-політичні); економічні (торговельно-промислові, енергетичні, ресурсні, банківсько-фінансові); інституційні (парламентські, адміністративні, бюрократичні); соціо-культурні (демографічні, етнічні, історичні, релігійні, мовні, культурні); законодавчо-правові (міжна-

родно-правові, законодавчі, правоохоронні); інформаційні (медійні, мережеві, цифрові); воєнні.

У політичній сфері стійкість (резильєнтність) передбачає можливість політичних організацій виявляти зони вразливості та координувати свої адаптивні зусилля й зусилля керівництва політичних організацій, щоб адекватно реагувати на зміни та виклики шляхом ухвалення відповідних політичних рішень, зміни правил гри тощо.

Актуальною залишається проблема інституціалізації влади — створення більш чітких правил поведінки для парламенту та центральних органів виконавчої влади, глави держави. Йдеться про подальше впорядкування діяльності парламенту — запровадження елементів імперативного мандату, який би унеможливив перехід депутатів із фракції у фракцію, що знижувало

б внутрішньопарламентську корупцію; впорядкування компетенцій парламентської опозиції, парламентських тимчасових слідчих комісій, оптимізацію процедури формування та розпуску правлячої коаліції через внесення поправок до Закону «Про регламент Верховної Ради України»; запровадження конструктивного вотуму недовіри уряду з метою спрощення процедури реформатування уряду, оскільки періодично через це Україна потрапляє у політичні кризи.

Для забезпечення національної стійкості в Україні важливим є усунення неефективних інститутів. Потрібно знайти оптимальне поєднання формальних інститутів з неформальними, що є властивим для України.

В умовах світової гібридної війни немає сфер, регіонів чи держав абсолютної невразливості, але перевагу мають громадянські суспільства з найбільш стійкими демократичними традиціями, безсумнівністю демократичної легітимності основних процедур і процесів, або найбільш контрольовані й закриті тоталітарні держави з архаїчним рівнем суспільного розвитку, а найбільш вразливими є суспільства і держави у процесі суттєвого реформування.

Чи не найбільший внутрішній конфліктогенний потенціал, що може бути використаний, містить етнополітична сфера. Його, до речі, активно використовують інші держави.

Так, Російська Федерація приховано використовує русинів, сприяючи політизації та радикалізації вимог цієї етнічної групи, яка певний час мала власну державу на Закарпатті — Карпатську Україну (1939 р.) і за підтримки Кремля час від часу заявляє про наміри відокремлення від України.

Нині завдання Кремля полягає у продовженні дезінтеграції України та послабленні позицій України в етнополітичному конфлікті на Сході та Півдні, що вже проявилось у проголошенні незалежними самопроголошених республік Донбасу та включенні Автономної Республіки Крим до складу Російської Федерації.

Водночас російська агресія проти України стала переломним моментом — якщо раніше наша держава не мала політико-правових механізмів запобігання гібридним викликам етнополітичного характеру, то наразі ситуація змінюється, про що свідчить: 1) створення Державної служби України з етнополітики та свободи совісті; 2) прийняття суперечливого з погляду відповідності міжнародній базі захисту прав корінних народів Закону України «Про корінні

народи України», затвердження Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя в 2021 р. Перші кроки вдосконалення законодавчої та інституційної бази етнополітичної сфери після тривалого періоду стагнації є позитивним явищем для забезпечення етнополітичної стійкості країни.

Загрози в інформаційній сфері зосереджені довкола людського капіталу — стратегічного інтелектуального ресурсу держави, громадянського суспільства, його зрілості, цілісності, активності та культури.

Інформаційні технології, як інструмент ворожого впливу, спрямовані на деформацію свідомості індивіда-громадянина, а захищати людський капітал від негативного впливу інформаційних технологій покликаний інститут інформаційної безпеки.

В умовах наявної військової агресії з боку РФ необхідно впровадження принципів поєднання свободи слова із суспільною відповідальністю, здійснення контролю за поширенням інформації і протидії фейкам, очищення вітчизняних спецслужб від ворожих агентів, запровадження відкритості влади й постійного діалогу з метою доступного пояснення суспільству дій та намірів держави щодо впровадження тих чи тих наказів, дій, реформ, змін, покращень, нововведень, законопроектів тощо.

Окрема увага має бути приділена також науці, яка сьогодні є однією з найконкурентніших сфер діяльності та вагомим економічним ресурсом, що визначає рівень інноваційного розвитку держави, показником якого в світі вважається наукоємність валового внутрішнього продукту та кількість дослідників на 1 млн. населення.

Чисельність наукових працівників у світі постійно збільшується. За останні п'ять років вона зросла на 20 % і становить понад 8 млн осіб. Кількість дослідників на 1 млн населення у ЄС нині становить 3 359 осіб. В Україні загальна кількість дослідників за роки незалежності зменшилася у 5 разів. При цьому процес скорочення кадрового потенціалу науки в Україні триває, посилюється міграція, насамперед молодих учених за кордон, особливо в сучасних умовах військової агресії Росії. Вітчизняна наука перетворюється на донора для нарощування наукового потенціалу інших країн.

Із прийняттям низки нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства освіти і науки України виникли

додаткові проблеми, які негативно позначилися на процесі підготовки наукових кадрів. Реформування системи освіти та наукової діяльності має сприяти забезпеченню національної безпеки й оборони держави, зростанню науково-технічного потенціалу країни і відбуватися з урахуванням потреб економіки та ринку праці, стимулювати розвиток основних напрямів науки й техніки, інноваційний розвиток індустрії. Міністерство освіти і науки України має забезпечити швидкі й ефективні реформи саме в освітній діяльності.

У той же час існує принаймні одна суттєва проблема суспільного характеру, що може ство-

рювати перешкоди на шляху до євроінтеграції. Вона обумовлена станом суспільних настроїв на Півдні та Сході України (рис. 1).

Враховуючи значну розповсюдженість скепсису щодо співпраці з Європейським Союзом у зазначених регіонах, а також діяльність політичних сил, які такий скепсис підтримують, зміни геополітичних орієнтацій серед відповідної частини населення можуть відбуватися досить тривалий період або взагалі залишатися у теперішньому стані. З погляду національної стійкості, ця ситуація свідчить про позитивну трансформативну фазу в її геополітичному вимірі серед абсолютної більшості населення України.

Висновки

У процесі реалізації стратегії національної стійкості слід аналізувати співвідношення глобальних і локальних викликів і загроз, в тому числі гібридних, в яких глобальне й локальне змішуються, а на деструктивне натягується маска конструктиву. Продуктивний результат такого аналізу можливий лише за умов створення глобалізаційної стратегії країни, яка постає кульмінацією стратегії національної стійкості, а її успішне втілення сприятиме зростанню цивілізаційної суб'єктності України у сучасному світі.

Основні пріоритети стратегії національної стійкості України, які в умовах глобалізованого світу стосуються і внутрішніх, і зовнішніх її вимірів, складають:

- Економічна стійкість. Зрозуміло, що успішна економіка є базисом цивілізаційної суб'єктності країни, а тому стає важливим елементом стратегії національної стійкості.
- Важливим елементом економічної стійкості країни є енергетична стійкість, яка потребує проведення моніторингу світового й регіональних енергетичних ринків та ефективної енергетичної політики Української держави в контексті усвідомлення актуальних загроз і викликів, а також можливостей протидіяти ним.
- Соціально-політична й правова стійкість передбачають аналіз і нейтралізацію деструктивних викликів і загроз в контексті розвитку внутрішньої політики Української держави, її політикуму, взаємодії держави та громадянського суспільства, а також правової та правоохоронної систем України, їхні місця в міжнародно-правовій архітектурі.
- Гуманітарна стійкість потребує забезпечення базових потреб і прав людини, аналіз ви-

кликів та загроз розвитку людини в Україні та ефективну відповідь на них шляхом ефективного функціонування гуманітарної сфери, її суб'єктів та інститутів.

- У структуру гуманітарної стійкості, напевно, має бути включено демографічну стійкість, яка в умовах військової агресії та масових людських втрат має надавати адекватну відповідь на міграційні проблеми України у глобалізованому світі та наслідків агресії Росії.
- Складовою гуманітарної стійкості можна назвати і етнонаціональну стійкість, яка є результатом етнонаціональної політики держави у взаємодії з поліетнічним громадянським суспільством і означає гармонійну цілісність етнospільнот України, що єднаються навколо демократичних цінностей та поваги до прав людини.
- Духовно-культурна стійкість вимагає ґрунтовного дослідження мистецького та релігійного середовища України як таких, що мають найбільший вплив на формування світогляду, оцінку викликів і загроз у цій сфері та вироблення рекомендацій з їх випередження та нейтралізації.
- Морально-психологічна стійкість означає здатність народу країни бути вірним цінностям та принципам суспільної моралі, що дозволяє формувати плідні установки громадян щодо успішної протидії гібридним загрозам, особливо в умовах війни.
- Освітня й наукова стійкість передбачає аналіз викликів і загроз в контексті розвитку освіти й науки, зокрема, зовнішніх впливів на ці сфери.

- Стійкість масових комунікацій (мережево-інформаційна стійкість) потребує оцінки інформаційного середовища України щодо викликів та загроз (передусім в ЗМІ й соціальних мережах Інтернету) та здатності ефективно їм протидіяти спільними діями держави й громадянського суспільства.
- Кіберстійкість означає прогнозування та нейтралізацію кібератак, які спрямовані на дестабілізацію в економічній, політичній, технологічній та військовій сферах країни і можуть спричинити послаблення її суб'єктності й різноманітні кризові ситуації.
- Військово-політична стійкість може бути виділена як окрема складова, враховуючи стан війни, в якому перебуває наша держава.

Окреслені складові стратегії національної стійкості України стають реальними, а не утопічними при збалансованій взаємодії держави й громадянського суспільства.

Стратегія відповіді на війну Росії проти України повинна мати характер не завершеного плану, а постійного підходу, своєрідної незавершеної відкритої філософії політики, в якій константами можуть бути лише цінності та принципи.

Досвід України вказує на необхідність комплексного вивчення на рівні ООН та ОБСЄ всіх можливих ознак та проявів широкомасштабної агресії з метою вироблення ефективних міжнародно-правових засобів протидії їй. Тим більше, що Російська Федерація у своїх внутрішніх нормативно-правових актах, що стосуються питань зовнішньої політики та безпеки, по суті у майже відкритій формі декларує свою готовність і надалі застосовувати широкий спектр різноманітних заходів гібридного тиску на інші держави, порушуючи основоположні принципи і норми міжнародного права та відповідні зобов'язання в рамках ОБСЄ.

Жоден геополітичний гравець — країна чи союз країн не вирішать за Українську державу та громадянське суспільство нашої країни проблему національної стійкості. Настав час інтенсивно розробляти стратегію її забезпечення власними силами, щоб в умовах окупації РФ частини території України, що реалізується засобами як гібридної війни, так і неприкритої військової агресії, не втратити власний суверенітет, незалежність і можливість справжньої суб'єктної реалізації у світі.

References [Література]

1. Pokrovska, A. (2018). National resilience as a basis for ensuring the national security of the state. Strategic positioning of Ukraine in the modern international space: materials of the international scientific and theoretical conference. Kyiv. P. 37. [In Ukrainian].
[Покровська А. Національна стійкість як основа забезпечення національної безпеки держави. Стратегічне позиціонування України в сучасному міжнародному просторі: матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції. Київ, 2018. С. 37.]
2. Pyrozhekov, S. I., & Khamitov, N. V. (2020). Civilizational subjectivity of Ukraine: from potentials to a new worldview and human being. Kyiv. 255 p. [In Ukrainian].
[Пирожков С. І., Хамітов Н. В. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини. Київ: Наукова думка, 2020. 255 с.]

Стаття надійшла до редакції 17.04.2022

For citation [Для цитування]

Пирожков С. І. Національна стійкість України: стратегія забезпечення // *Укр. геогр. журн.* 2022. № 2. С. 3–10. [Українською мовою]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.003>

Pyrozhekov, S. I. (2022). National Resilience of Ukraine: Strategy Implementation. *Ukr. Geogr. Zh.*, 2, 3–10. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.003>